ڊاڪٽر نواب ڪاڪا

جديديت پڄاڻان جو سنڌي ڪهاڻيڪار: هيرو شيوڪاڻي
Hero Shevkani Sindhi postmodern short story writer (1935-2021)

Abstract:

Post modernism is the name of change on world level. In this era humens has lost all human values on the name of so called development. So that truth has lost its meaning and value, everyone has its own truth of his own benefits. Everything has been commercialized and rest of it is going to be. In every aspect of life such events take place which are without truth and moral values. Hero Shevkani was great critic story writer and researcher. Literally he has seen postmodernism through the eye of story writer and critic. He also has expressed this through his critic writings. Specially he has expressed this in his stories, in society such changes has been seen and societies are much seen effected. The situation in India on the name of dense population has deeply effected it, Hero Shevkani through his stories he has mentioned such changes. "Karan Ji Talash" (ڪارڻ جي تلاش) is his collection of postmodern stories, it is complete story collection written on postmodernism in Sindhi literature, in this research his such stories are carefully studied. Such great writer researcher critic died in 2021 and he will be remembered through his work done on postmodern stories and research.

جديديت پڄاڻان (Post Modernism) **عالمي سطح تي تبديل ٿيندڙ وهنوار مان ظاهر ٿيندڙ اهڙن لقائن، حالتن ۽ واقعن کي چيو ويجي ٿو جن ۾ نہ ڪي قدر آهن، نہ مرڪزي نڪتو نہ ئي ان ۾ سچ جي آفاقيت آهي. جديديت، انسان جي ارتقائي ترقيءَ ۾ ان کي پنهنجي عقل فهم، ادراڪ ۽ جدوجهد ذريعي گهرجن کي آسانيءَ سان پورو ڪرڻ، مستقبل جي خطرن کي منهن ڏيڻ جي واٽ ڏَسي نيٺ اوج تي پهچايو. بعد جديديت ان جي برعڪس، گُهرجن کي وڌائي، مستقبل جي خطرن ۾ اضافو ڪري، خوف، لالچ ۽ حرص کي وڌائي مَتيون مُنجهائي ڇڏيون. خاص طور ٻنهي عالمي جنگين جي تباهيءَ کان پوءِ بعد جديديت جي مفڪرن ڪجهہ اهڙا سوال اٿاريا تہ اهڙي انساني ترقي تباهيءَ جو سبب بڻجي ٿي.**

> **"مابعد جديديت صورتحال ۾ اڄ جو انسان ٻن غير انساني قوتن جي وچ ۾ ڦاسي پيو آهي، هڪ سرمائيداري ٻيو ٽيڪنالاجي، اهي ٻيئي قوتون**

انسان مان هر اُهو جوهر (Value) ڪوري ڪڍڻ چاهين ٿيون، جيڪو انهن لاءِ مادي طور مفيد نہ هجي.“[1]

انهن قوتن وٽ ميڊيا ذريعي تيار ڪيل پنهنجي مارڪيٽ هڪ وڏو هٿيار آهي، جنهن ۾ سڄي دنيا سوگهي ٿيندي پيئي وڃي. ميشل فوڪو دريدا ۽ ٻين مفڪرن ’جديديت پڄاڻان‘ جي مختلف رخن ڪي بهتر نموني بيان ڪيو آهي.

جديد سنڌي ڪهاڻي حقيقت نگاريءَ، سماجي حقيقت نگاريءَ، ترقي پسند فڪر، مزاحمت، قوم پرستيءَ، وجوديت ۽ ٻين فڪري تحريڪن ۽ لاڙن جي اثر هيٺ رهي آهي. ايتري تائين جو تصوف يا صوفي ازم جي فڪر جو بہ سنڌي ڪهاڻيءَ تي اثر آهي ان جا وڏا مثال امرلعل جي ڪهاڻي؛ ’ادو عبدالرحمان‘، ڪيرت ٻاٻاڻيءَ جي ’محمد رام‘، اياز قادريءَ جي ڪهاڻي ’مان انسان آهيان‘ موجود آهن. ساڳيءَ طرح هن بدلجندڙ صورتحال ۾ سنڌي ڪهاڻيءَ تي ’جديديت پڄاڻان‘ صورتحال جا بہ اثر آهن. ان جو وڏو مثال سنڌي ادب جي مشهور نقاد، محقق ۽ ڪهاڻيڪار هيري شيوڪاڻيءَ جون ڪهاڻيون بہ آهن.

هيرو شيوڪاڻي 6 جنوري 1935ع تي چوهڙ جمالي ضلعي ٺٽي ۾ ڄائو ۽ 30 جون 2021ع تي هندستان ۾ گذاري ويو. سندس ڪهاڻين جي اپياس کان پهرين سندس علمي پورهيي جو مختصر وچور ڏجي ٿو: (1) ’زندگي ۽ ڪئڪٽس‘ (ڪهاڻيون 1975ع)، هي مجموعو طارق اشرف، سنڌ مان 1981ع ۾ شايع ڪرايو (2) ’جدت جو مفهوم ۽ سنڌي ڪهاڻي‘ (تنقيد 1975ع)، (3) ’جائزو‘ (1981ع، تنقيد)، (4) ’نقط نظر‘ (تنقيد 1992ع)، (5) ’لوڪ لهوارو وهي، تون اوچو رهہ اوپار‘ (تنقيد، 2003ع)، (6) ’سرجڻ جو سنڪٽ ۽ سنڌي ڪهاڻي‘ (تنقيد 2004ع)، (7) ’سنڌي ناول ڪنگهري ۾‘ (2007ع تنقيد)، (8) ’ڪارڻ جي تلاش‘ (ڪهاڻيون 2008ع)، (9) ’ادب جا معيار ۽ سنڌي ادب‘ (تنقيد 2013ع). انهن کان علاوه لعل سنگهہ اجواڻي جي انگريزي ڪتاب ’هسٽري آف سنڌي لٽريچر‘ جو سنڌيءَ ۾ سنڌي ادب جي تاريخ نالي سان ترجمو ڪيائين، جيڪو 1994ع ۾ ڀارت ۾ ڇپيو ۽ سال 2007ع ۾ سنڌ ۾ شايع ٿيو. آر-ڪي تلريجا ڪاليج ۾ پرفيسر، سنڌي شعبي جو هيڊ ۽ پرنسپال جي عهدن تي رهي ڀارت جي سنڌين جي ڀرپور تعليمي خدمت ڪيائين.

سندس ڪهاڻين جا بہ مجموعا شايع ٿيا (1) ’زندگي ۽ ڪئڪٽس‘ ۽ (2) ’ڪارڻ جي تلاش‘. جيئن تہ هيرو شيوڪاڻي ادب جو بهترين نقاد هو فن ۽ فڪر جي مختلف رخن تي لکيل سندس تنقيدي مقالا ۽ مضمون سندس گهري مطالعي، ڄاڻ ۽

دانشمنديءَ جا ثبوت آهن. اهڙي ڏاهپ، تيز مشاهدي ۽ نقاد واري سوچ جو رنگ سندس ڪهاڻين ۾ چٽو نظر اچي ٿو. سندس ڪهاڻين بابت مينا گوپ جي راءِ وزندار آهي لکي ٿي تہ:

”هن ليکڪ ڪي ڪهاڻيون زلزلا نما لکيون آهن. زلزلا بہ اچي هليا ويندا آهن، پر شيوڪاڻيءَ جون ڪهاڻيون، نائڪ ۽ ڪَل نائڪ ۽ نائڪائون ذهن ۾ داہو ڪوري ويهي رهندا آهن.“(2)

سندس پهرئين مجموعي مان ڪهاڻي ’زندگي ۽ ڪئڪٽس‘ گهڻو مشهور ٿي، جنهن ۾ زندگيءَ کي ڪئڪٽس جي ٻوٽي سان ڀيٽ ڏني اٿس. گلاب ۽ گلابن جهڙا ماڻهو جلدي مرجهائجي وڃن ٿا، پر ڪئڪٽس جو ٻوٽو نرجو آهي، بغير پاڻيءَ ۽ سنڀار جي ٻي ٻولو ٿي وڌندو ٿو وڃي. هن مجموعي ۾ هيري جو جديد فڪر ۽ فهم واضح آهي.

سندس ٻئي مجموعي ’ڪارڻ جي تلاش‘ ۾ موجود ڪهاڻيون جديديت پڄاڻان جي صورتحال ۽ لقائن کي پيش ڪن ٿيون. ان صورتحال کي سمجهڻ ۽ سمجهائڻ لاءِ سندس مجموعي جو مختصر ۽ جامع اڀياس هيٺ ڏجي ٿو. هن مجموعي جا پيش لفظ ’ڪهاڻيءَ ۾ زندگيءَ جي ڳولا بنام زندگيءَ ۾ ڪهاڻيءَ جي تلاش‘ عنوان تحت پاڻ لکيو اٿس. روايتي موضوعن ۽ مفروضن جي چيڀاڙ ڪري ٿو. هو ڪهاڻيءَ لاءِ اسلوب، ٻولي ۽ انفراديت وارين خوبين کان اڳتي ۽ الڳ سوچي ٿو. هو لکي ٿو:

”فرسٽريشن ۾ ڪي اهڙيون بہ دٻيل آواز ۾ دعوائون سامهون آيون تہ ساهتيہ ۾ حقيقت شناسيءَ جهڙو معجزو ٿيندو ئي ڪونهي، ان جي عيوض اهم ڳالهہ فقط اها آهي تہ اظهار جو پنهنجو پنهنجو منفرد طريقو ئي سڀ ڪجهہ آهي. مواد جي اسم هيٺ جيون جي تلاش چئو يا گهڙت ڪلپنا جي اڏام يا تخيل جي تنوار چئو بيروني يا باطني نام نهاد سچايون سڀ ڪچو مال آهن. ادب يا ساهتيہ بس شبد جي ڪلا آهي جنهن وٽ اهو جادو آهي سرجن ڪار اهو ئي آهي.“(3)

هيري انهن گهڙيل ۽ طئي ٿيل معيارن کان نہ فقط اڳتي نڪرڻ جي ڳالهہ ڪئي آهي، پر هو ڪهاڻيءَ لاءِ زندگيءَ لاءِ نوان موضوع ۽ خيال بہ ڪٽي آيو آهي. مهاڳ ۾ فن فڪر، حيقتن ۽ سچاين ڏانهن ايماندارانو رويو رکڻ کي لازمي سمجهندي

انهن اعليٰ قدرن جي ڳالهه ڪري ٿو جيڪي جديديت پڄاڻان جي لقائن ۾ گم ٿي ويا آهن. اها تڙپ ڪٿي ليڪڪ هنن ڪهاڻين طرف وڌيو آهي.

هن مجموعي جي پهرين ڪهاڻي ڪتاب جي نالي واري ’ڪارڻ جي تلاش‘ ڪهاڻي آهي. ڪهاڻيءَ ۾ زال ۽ مڙس جي تعلق، انهن جي سماجي ۽ اخلاقي معيارن ۽ قدرن جي برعڪس گذرندڙ زندگيءَ جو عڪس پيش ڪيو آهي. شاديءَ بعد ڪجهه ئي ڏينهن بعد هڪٻئي کان جدا ٿي ويا. ٻئي آزاد، هڪ ٻئي کان پري رهندڙ سالن پڄاڻان ڪٿي ڪنهن پروگرام ۾ ملن ٿا. اهڙي غير روايتي تعلق ۽ دوريءَ باوجود ڪين ٻه ٻار به پيدا ٿين ٿا. حيرت آهي جو ٻار به مطمئن ۽ خوش آهن. ڪين پرواهه ناهي ته ڪو پيءُ ماءُ گڏ هڪ گهر ۾ هجن. سماج ڇا ٿو سوچي ڪهڙيون ٿو ڳالهيون ڪري ان جي ڪين پرواهه ناهي. ڪهاڻيڪار انهن جي اهڙي زندگيءَ جي ڪارڻ جي تلاش ڪري ٿو. مڙس، زال، ٻنهي ٻارن کان الڳ الڳ پڇا ڪري ٿو ايتري تائين جو زال جي پيءُ وٽ به ڪارڻ جي ڳولا ۾ وڃي جيڪو ڪيس ست سريون ٻڌائي پڄائي ڪڍي ٿو. ٻار ٻئي خوش ۽ مطمئن آهن. الٽو ڪين سماجي قدرن مطابق گڏجي زندگي گذارڻ لاءِ چوندڙ ۽ سندن دوري يا اهڙي ڇڙواڳ زندگي جي ڪارڻ جي ڳولا ڪندڙ تي حيران ٿيندي ناراض ٿين ٿا. ڪهاڻيڪار جڏهن سوٽ جي زال تيجيءَ سان ان باري ۾ ڳالهايو ته ڪيس هي جواب ڏنو پيو:

> ”غلط ته مون کي اوهان جو هي زمانو ٿو لڳي. ڳالهه ۾ ليپي ڪجهه به ڪين. اجايا پيو مطلب ڪڍي. اسين سڀ مزي ۾ آهيون. سوٿهين سدائين پيو چنجي ڏکجي گهمي. تو کي لڳي ٿو ته ڇا ڪو دکي آهي؟ مان به ٺيڪ پئي هلان چلان. سدا جيئي سريش، ڪمائي پيو ۽ ريڪا جهڙي ڌيءَ جي مائٽيءَ جي به مون کي چنتا ڪرڻي پوندي ڇا؟“(4)

هي ٻيئي زال مڙس ڪڏهن ڪٿي ڪو هوٽل ۾ ڪمرو بڪ ڪرائي پاڻ ۾ رات گذارين ٿا، نه ته سالن تائين هڪٻئي کان پري. ٻار پڙهي لکي وڏا ٿي روزگار سان به لڳي ويا. اهڙي زندگيءَ جو ڪارڻ اخلاقي ۽ سماجي قدرن ۽ معيارن جو ختم ٿيڻ ئي آهي. ٻيو ڪوبه ڪارڻ ڪوجنا جي باوجود نه مليو. نه پاڻ ۾ جهيڙو نه معاشي مسئلو نه ئي ٻي ڪا ڪمي. بعد جديديت سماج ۾ رونما ٿيندڙ لقائن ۽ صورتحال مان هڪ هي به سماج جي صورت آهي، جنهن کي ليڪڪ هن ڪهاڻيءَ ذريعي پيش ڪيو آهي.

سندس ٻي ڪهاڻي ’اسپاويڪ‘ نالي سان آهي. نالي مان ئي ڪهاڻيءَ غير روايتي هئڻ وارو موضوع ظاهر ٿئي ٿو. هن ۾ يامني نالي سان نوجوان من موهيندڙ غير

روايتي عورت جو ڪردار آهي. جيڪو هلندڙ دور جي سچائيءَ کي ۽ بعد جديديت ختم ٿي ويل قدرن کي ظاهر ڪري ٿو. ٻئي طرف ڪهاڻيءَ ۾ ايڊوڪيٽ ڀاڳيا نالي سان سلجهيل، اعليٰ قدرن جي پاسداري ڪندڙ ڪردار آهي. ڀامني جو غير معمولي ڪردار ڪيس متاثر ڪري ٿو. وڪيل ڪيس غلط راهہ تي هلڻ کان روڪي ٿو. ڪنهن اسڪول ۾ ڪيس گذران لاءِ وقتي ملازمت بہ وٺي ڏئي ٿو. پر پوءِ بہ هوءَ نٿي رهي. ڀاڳيا جڏهن هن تي وڏيڪ زور ڀريو تہ ڪيس چوي ٿي:

”اسڪول وارا ٻہ هزارڙيون ڏين ٿا. مٿان وري هو عمر ڪاڏل ڇڇي منهن وارو هيڊ ماستر سڄو ڏينهن بکايل نظرن سان مون کي پيو ريپ ڪندو آهي. تہ هوٽيل ۾ جيڪو ٿيو اهو ڇا آهي؟. اهو ريپ ناهي. منهنجي مرضي شامل هئي ان ۾. مون وٽ جسم جي پونجي آهي انويسٽ ڪرڻ لاءِ.“(5)

ائين ڀامني پنهنجي پرڪشش ۽ سڊول جسم جي سيڙپ ڪندي سياست ۾ اچي ٿي. ايڊوڪيٽ ڀاڳيا ڪيس جڏهن سياستدانن وٽ استعمال ٿيڻ ۽ خطرناڪ واٽ تي هلڻ کان روڪيو تڏهن هن جيڪو جواب ڏنو اهو اڄ جي دور جو وڏو سچ ۽ بعد جديديت جي هڪ ڀيانڪ صورتحال آهي. ڪيس چوي ٿي:

”ڪجهہ بہ خطرناڪ ناهي سر. اڄ جي پاليٽيڪس ۾ جنهن وٽ جيڪو ڪجهہ آهي انويسٽ ڪري مٿي چڙهڻ ٿو چاهي. مورجاڻي وٽ هاءِ ڪنيڪشن جي دلالي آهي. ديال دادا وٽ مسل پاور آهي. واپارين وٽ پئسو ۽ مون وٽ هيءَ جواني.“(6)

جديديت پڇاڻان ڪمرشلائيزيشن ايتري وڌيڪ آهي. جو جسم ۽ تعلقاتن جي سيڙپ ٿئي ٿي. ڀامني جسم سياستدانن جي حوالي ڪري انهن سان تعلقات جوڙي سياست ۾ اچي ڀرين سٽيزن ميئر چونڊجي وڃي ٿي. آخر ايڊوڪيٽ ڀاڳيا کي بہ ڪنهن وڏي پراجيڪٽ ۾ پاڻ سان شامل ٿيڻ لاءِ قائل ڪري وٺي ٿي. هي اڄ جا ڪردار آهن. جيڪي سڄي دنيا ۾ ساڳئي روپ ۾ موجود آهن. انهن تي لکڻ جي سگهہ هيري ۾ موجود هئي. ’سيٺ ڀاشي مل جو باٿ روم‘ ڪهاڻي جديديت پڇاڻان سرمائيدار جي ذهنيت. سندس عياشين ۽ هر شيءِ کي خريد ڪرڻ واري حرص کي ظاهر ڪري ٿي. وڏيون هر سهولت سان آراستہ ڪشاديون گاڏيون. ڏهن ايڪڙن تي مشتمل فارم هائوس. سرمائيدار شاگرد جو استاد جي بيڊروم کان وڌيڪ ڪشادو باٿ روم. ان ۾ لڳل اعليٰ قسم جي ٽائل. وڏو ٻيڙيءَ نما ٽب. شيڊ وارا ننڍا ٽيوب. طرح طرح

جا صابڻ، پرفيوم جون شيشون، ڊيورنٽ جا ڏگها دٻا، اسٽيل جي گول ڪڙن ۾ ترڪش ٽوال ۽ ٻيو گهڻو ڪجهه باٿ روم ۾ موجود. اهڙي باٿ روم ۾ داخل ٿيندي بلوءَ جي استاد پرفيسر جي ضروري حاجت جو خيال ئي ختم ٿي ويو. باٿ روم جو منظر بيان ڪندي لکي ٿو:

”مون ڪنڌ ڦيري چوطرف نهاريو. اوهه! هي باٿ روم، منهنجي بيڊروم کان لڳ ڀڳ ڊيڍوڻو وڏو! منهنجي سيني حواسن تي غالب پوڻ شروع ٿيو. سامهون ديوار سان لڳو لڳ ٻيڙيءَ نما شاهي سفيد ٽب،هڪ پاسي ٽنگيل هينڊ شاورس سان پنهنجي اونهي خاليپڻي سان مون ۾ هڪ خوف پيري ويو.“(7)

بلو جيڪو پاڻ کي بل ڪلنٽن نه پر بل گيٽس سمجهي ٿو اهوئي سندس رول ماڊل آهي، پنهنجي اهڙي پروفيسر کي شاهي ڪار ۾ چاڙهي، هن هيڏي وڏي فارم هائوس تي وٺي آيو ۽ پنهنجي سرمايي ۽ عيش عشرت سان ڀرپور زندگيءَ جو اثر ويهاري ڪجهه ڏوڪڙ ڏئي ڪنهن شاگرد ڏانهن سفارشي چٺي لکرائڻ ٿو چاهي، ته جيئن گهربل زمين کين ملي ته جيئن ٻيو وڏو پلازا تعمير ڪري سگهن. اهو پروفيسر جنهن ڪاليج ۾ بلو جي گهٽ نمبرن سبب داخلا نه ڪئي ۽ سندس پيءُ کي آفيس مان ئي گارڊ ۽ پٽيوالي هٿان ٻاهر ڪڍائي ڇڏيو هو. پر داخلا جي لاءِ سفارشي چٺي وٺي انتظاميه تي زور زبردستي وجهي داخلا ڪرائي ويو هو. اڄ هو وڏا سرمائيڪار آهن. سندن زمين کان ڪٽيل اپ سان اٽڪيل اپارٽمينٽ ۽ ٻيا ڪاروبار آهن. جن کي اڃا به وڌائڻ جو کين فڪر آهي. هيري شيوڪاڻي هڪ آدرشي پروفيسر جي ڪردار جي هن صورتحال ۾ پوڄنا کي پيش ڪيو آهي. قدرن جو پاسدار، اصول پرست ان مطابق رهڻي ڪهڻي رکندڙ بعد جديديت پڄاڻان جي هن صورتحال ۾ وڏيڪ اذيت مان گذري ٿو. ’هڪڙو ماستر‘ ڪهاڻيءَ ۾ هڪ شادي شده استاد ۽ خوبصورت شاگردياڻيءَ جي وچ ۾ محبت جي ڳالهه آهي. استاد سماج ۾ اڳتي وڌڻ، ترقي ڪرڻ جي چڪر ۾ ڪيس وساري ڇڏي ٿو پر هوءَ ڪيس نٿي وساري آخر تائين ياد رکي ٿي. ڪهاڻيءَ ذريعي اهو واضح ٿئي ٿو ته استاد ۽ شاگردياڻيءَ وارو تعلق جديديت پڄاڻان اهو اڳوڻو ناهي رهيو. سندن وچ ۾ هن طرح گفتگو ٿئي ٿي:

”بڌ پونم! مان پرڻيل آهيان، ٻن ٻارن جو پيءُ آهيان. ڪجهه سمجهڻ جي ڪوشش ڪر... نڪو مان بس سموري توهان جي آهيان، سر... ڇوري ڇري آهين مون کي به رڻ ۾ رولينديئين. پاڻ به دکي ٿيندينءَ... نڪو ڪجهه نه

ٿيندو مان بہ آنٽي سان گڏ اچي رهندس. ٻئي گڏجي توهان کي اهڙو سکي
ڪنديون سين، اهڙو سکي ڪنديون سين، دنيا ڏسي دنگ رهجي ويندي"[8]

ڪهاڻيڪار سندن محبت جي رنگ کي وڌيڪ چٽيو آهي. 'شرير ڏرم' ڪهاڻيءَ ۾ نوجوان ناري جنهن کي 'انڪل' چئي سڏيندي هئي ۽ هو بہ ڪيس ڇوڪري چئي سڏيندو هو. سندن وچ ۾ عمر جي بہ وڏي وڇوٽي موجود آهي. پوءِ بہ هڪٻئي جي اندر جي شرارت کي محسوس ڪندي ويجها ٿين ٿا. ڇوڪري اُن کي جنسي لذت وٺائي آخر ۾ 'انڪل' چئي موڪلائي ٿي. جديديت پڇاڙان ميڊيا فحاشيءَ کي ايترو وڌايو آهي جو اهو رشتن وارو اڳوڻو تقدس رهيو ناهي. هاڻي تہ هڪٻئي کي ادا ادي چوندڙ ۽ پيءُ ڌيءُ جي رشتن ۾ بہ اهو اڳوڻو پرم ناهي رهيو.

'ڦٽ وارو ٻائو' ڪهاڻيءَ جو موضوع، فڪر ۽ ڪردار امرجليل جي ڪهاڻي 'اروڙ جو مست' وارو ساڳيو آهي. ڪهاڻيءَ جو مرڪزي ڪردار ڪو قتل ڪرڻ بعد روپوش ٿي، هڪ آشرم ۾ پناهہ وٺي ٿو. جتي اڳتي هلي وڏو پهتل ساڌو سنت ٿي پنهنجي ڦٽ مان وهندڙ روڳ جي ذريعي ماڻهن جو علاج ڪري ٿو. ڌهن ايڪڙن ۾ وڏو خوبصورت فارم هائوس جهڙو آشرم ڪولي ان ۾ اهو ڏنڌو ڪري ڪري ٿو. ماڻهن جي هر وقت وڏي رش لڳل رهي ٿي. 'باڊي لئنگويج' ڪهاڻيءَ ۾ صبح جو واڪ ڪندڙ اتي واڪ لاءِ ايندڙن جي جسماني ڏيک ويک مان مختلف اندازا لڳائي ٿو. خوبصورت نوجوان عورت جي جسم مان لطف اندوز ٿئي ٿو. 'پورٽريٽ هڪ پيءُ جو' ڪهاڻيءَ ۾سماج ۾ مرتيي تي مقرر ٿيل رسمن کي هر حال ۾ پورو ڪرڻ، بلڪ انهن کي چڱي طرح ملهائڻ واري موضوع تي لکيل آهي. جيئري پلي رشتن کان نفرت ڪجي، ماءُ پيءُ کي پلي گهران ڪيڍي دربدر ڪري ڇڏجي ان جو خير آهي، پر مرتيي کي خوب ملهائجي. اهڙا ئي منظر هن ڪهاڻيءَ ۾ موجود آهن. ويجهي عزيز جي فوتگيءَ تي غم کي ظاهر ڪرڻ لاءِ مٿو ڪوڙائڻ واري رسم جو پورائو نہ ڪندڙ ڪردار کان سڀ نفرت ڪن ٿا. پر جنهن ماڻن کي جيئري تڙپايو، گهران ڪيڍي ڇڏيو ۽ مئي کان پوءِ مٿو ڪوڙايو ۽ ٻيا خرچ ڪري فوتگي کي ملهايو ان جي هرهڪ تعريف پيو ڪري. هيءَ بہ جديديت جي هڪ خوفناڪ صورت آهي. جنهن ۾ ويجها رشتا جيئري عذاب ڏين ۽ موت کي وڏي ڌام ڌوم سان ملهائي واهہ واهہ ڪرايو ڇڏين. هن مجموعي جي آخري ڪهاڻي 'آتم هتيا' هيٺين ملازم طبقي جي اڳيان وڌڻ وڌيڪ پئسو ڪمائڻ ۽ مسئلن جي حل لاءِ باس وٽ پنهنجي زال کي موڪليندڙ ڪردار آهي. ائين ڪرڻ سان

”نہ رڳو ايترو بلڪ مالتيءَ جي پتيءَ جي سخت جاکوڙ رسوخ سان ڪشن (مالتيءَ جو پاءُ) کي امپورٽ لئسن بہ ملي ويو. ڇا ٿيو ان لاءِ مالتي هڪ بہ دفعو پتيءَ جي باس وٽ پاڻ شام جي وقت سوکڙيون کڻي وئي. ها، ها، هن جي گهر کڻي ويئي. کهڙي ڳالهہ آهي، هر ڪامياب ماڻهو ائين ڪري ٿو ڪاميابيءَ کان اڳ بہ ڪري ٿو ڪاميابيءَ کان پوءِ بہ ڪري ٿو.“(9)

هن ڪهاڻي ۾ بعد جديديت ڪردار، عزت، غيرت ۽ قدرن کي وساري سماج ۾ پنهنجي حيثت اسٽيٽس کي وڏيڪ اهميت ڏين ٿا. جيئن ڊاڪٽر غفور ميمڻ لکي ٿو:

”مابعد جديديت جي دور ۾ شهر ۽ شهري آبادي ڀراڙيءَ کان وڌي ويندي آهي. نتيجي طور ڪلچر جو ۽ قدرن جو خاتمو ٿي ويندو آهي. اتي صرف صارفين جو ڪلچر هوندو آهي. شهر جي سڄي سرگرمي معاشي ۽ واپاري هوندي آهي. اتي رهڻ وارا آهستي آهستي ان ماحول ۽ معاشي نعرن ۾ گم ٿي ويندا آهن. هنن جو وجود ڪجهہ بہ نہ هوندو آهي، هو صرف مارڪيٽ جو عڪس هوندا آهن. مارڪيٽ ئي هنن جي رهڻ سهڻ جو ڍنگ طئي ڪندي آهي. مابعد جديديت ۾ دنيا مادي حصول جي پويان ديواني هوندي آهي.“(10)

اهڙي صورتحال کي ظاهر ڪندڙ ’آتم هتيا‘ ۽ ’اسپاويڪ‘ ڪهاڻيون آهن. ڪاروباري سماج ۾ جيڪي بہ جنهن وٽ آهي، هو ان جي سيڙپ ڪري ناڻو ڪمائڻ چاهي ٿو. هن مجموعي ۾ هيري شيوڪاڻيءَ جون ڪهاڻيون، ڪارڻ جي تلاش، اسپاويڪ، سيٺ باشي مل جو باٿ روم ڪهاڻيون، جديديت پڄاڻان صورتحال جو وڏو مثال آهن. باقي ڪهاڻين ۾ بہ ان صورتحال جي جهلڪ موجود آهي. هيري شيوڪاڻي ادبي ۽ سماجي نقاد جي حيثيت ۾ سماج جي بدليل صورتحال جو جائزو ورتو آهي. ڪهاڻيون ختم ٿي ويل اعليٰ قدرن سبب سماج ۾ رونما ٿيندڙ واقعن جي خلاف سخت احتجاج بہ آهن.

حوالا:

1. لغاري، اڪبر، ’ادبي تنقيد جي تاريخ‘، ماءِ پبليڪيشن، 2016ع، ص 147.
2. روپچنداڻي، ميناگوپ، ’هند سنڌ جون عظيم شخصيتون‘ (انٽر نيشنل سنڌي سيمينار جا مقالا، سهيڙيندڙ ڊاڪٽر سنڌيا چندر ڪندناڻي) روي روشن پبليڪيشن، ٿاڻا ايسٽ انڊيا، 2017ع، ص 13.

3. شيوڪاڻي، هيرو، ’ڪارڻ جي تلاش‘، (مهاڳ).سنڌي ساهت مالا پاران 105، نيو پرنس مارڪيٽ، فرنيچر بزار، الهاس نگر 421003، انڊيا 2008ع
4. ساڳيو ص 10.
5. ساڳيو ص 14.
6. ساڳيو ص 16.
7. ساڳيو ص 30.
8. ساڳيو ص 34.
9. ساڳيو ص 84.
10. ميمڻ، ڊاڪٽر، عبدالغفور،’جديديت پڄاڻان‘، سنڌي شعبو ڪراچي يونيورسٽي ڪراچي، 2016ع.